

Karaçay-Malkar Atasözlerinde Kadın Women in Karachay-Malkar Proverbs

Saniye Aybüke BERK*

Özet

Atasözleri geçmişten geleceğe bir köprü olmakla birlikte aynı zamanda toplumsal kurallara uyum rehberidir. Geçmişteki deneyimler ve yaşanan olaylar karşısında halkın tutumları atasözlerinde görülür. Bu bağlamda çalışmada “nart sözler” terimleriyle adlandırılan Karaçay-Malkar Türkçesi atasözleri taranarak kadın kavramı ile ilgili atasözleri incelenmiştir. Çalışmada 178 atasözü kullanılmıştır. Bu atasözleri önce kadının sosyal hayattaki rolüne göre sonra da kadının karakteri ve toplumdaki kadına olan bakış açısına göre tasnif edilmiştir. Çalışmada kullanılan atasözlerinin tespit edilmesi için “katin ‘kadın’, tişiruv ‘dişi’, biyçe ‘soylu kadın’, kız ‘kız’, kündeş ‘kuma’, tul katin ‘dul kadın’, karavaş ‘köle kadın’, kelin ‘gelin’” kelimeleri taranmıştır. Taranan atasözlerinde kadın hakkında olumsuz görüş ifade eden atasözlerinin olumlu görüş ifade eden atasözlerinden oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karaçay-Malkar Türkçesi, Karaçay-Malkar Türkçesi Atasözleri, Kadın, Nart sözler.

Abstract

Proverbs are bridge from past to future, but also a guide to compliance with social rules. We see the attitudes of the People in the Proverbs in response to past experiences and events. In this context, we aimed to examine how women are evaluated in Proverbs, which are called “nart words” and “ata-babalani” words in Karachay-Malkar Turkish. We used 178 Proverbs in the study. We have classified these Proverbs according to the role of the woman in social life, and then according to the character of the woman and the perspective of the woman in the society. In order to identify the Proverbs used in the study, we searched the words, “katin ‘female’, tişiruv ‘female’, biyçe ‘noble woman’, kız ‘girl’, kündeş ‘sand’, tul katin ‘widow woman’, karavaş ‘Slave woman’, kelin ‘bride’”. We found

*Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, saybukeberk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2281-4318.

that Proverbs, which expressed negative views about women, were much more than Proverbs that expressed positive opinions.

Keywords: *Karachay-Malkar Turkish, Karachay-Malkar Turkish Proverbs, woman, Nart words.*

Atasözleri, Türkçe Sözlük'te *“uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiŐ ve halka mal olmuŐ,  g t verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel”* (TDK, 2020) açıklamasıyla ifade edilmiştir.  g t verici nitelikte olan atasözleri, insanların toplumsal hayatta nasıl davranması gerektiği konusunda rehberlik yaparlar. Atasözleri size uzun bir konuŐma ile ifade etmek istediğiniz konuyu tek bir cümle ile kolaylıkla anlatabilme imk nı tanımaktadır. *“Atasözlerini normal konuŐmalardaki bazı söz kalıplarından ayıran temel özellik, anlatımlarının kısa, kesin ve açık olmasıdır. Atasözlerinde mümkün olduğunca anlatım yalındır”* (Oğuz, 2008, s. 164).  zkul  obanoğlu (2004) ise atasözleri için Őu tanımı yapmıŐtır. *“Yery zindeki bütün milletlerin atalarından kalmıŐ, yol, yöntem gösteren,  g t veren sözleri vardır. Bu sözler Türkiye Türkçesinde ‘atasözleri’ olarak adlandırılır”* (s. 1).

Zeynep Korkmaz (1992) da Gramer Terimleri Sözlüğünde atasözü için *“Anonim karakter taŐıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği denemelerden, ortak düŐünce, tutum ve davranıŐlarıyla dünya görüŐünden oluŐan, genel kural niteliğindeki kısa,  zl , kalıplaŐmıŐ söz”* (s. 15) açıklamasını yapar.

Atasözleri, geçmişten bugüne bir kültür köprüsü vazifesi görürler. Geçmişte yaşayan toplumların deneyimleri, tecrübeleri, yaşanan olaylar karŐısındaki tavırları, tepkileri atasözlerinde çok Őeffaf bir Şekilde karşımıza çıkmaktadır. Toplumun yaŐayıŐı ile alakalı her türden bilginin atasözlerinde bulunması mümkündür. Tabiatın, ticarete, evlilikten, memlekete, çalışma hayatına kadar pek çok konuda atasözü vardır. Her milletin de kendine göre kendi yaŐayıŐına göre atasözleri vardır. *“Dilin ortak bir anlaŐma sistemi haline gelmesinden beri atasözleri var olmalıdır”* ( obanoğlu, 2004, s. 2). Yani farklı bir deyiŐle insanın olduğu her yerde atasözleri de varlığını sürdürmektedir ve farklı coğrafyalarda da farklı isimlerde yaŐamaktadır. *“Almanca’da Sprichwort, Arapça’da mesel, Farsça’da pend, Fransızca’da proverbe, İngilizce’de proverb, İslav dillerinde poslovi e denilmektedir”* (Oy, 1991, s. 44). *“Birçok dilde birbirine eş ya da yakın biçimde yaşayan atasözlerinin ilk kez hangi dilde kullanıldığının, hangi dilden alındığının kestirilmesi güçtür; kaynaklara, derinliğine inen, birbirine yakın tarihli metinlerin incelenmesine dayanan araştırmaları gerektirir. Kimi kez bu çalışmalar sonucunda da aydınlatılamaması olasılığı vardır”* (Aksan, 2015, s. 39).

Dünyanın oldukça geniş bir kesimine dağılmış olarak yaşayan Türk kavimlerine ait atasözleri, taşıdıkları mesajlar ve yönlendirildikleri davranışlar itibariyle, Türk milletinin temel zihin yapısını gösteren birlik ve bütünlüğü ifade etmeleri bakımından sözlü edebiyat türleri içinde ayrı bir ehemmiyete sahiptir. Tarih boyunca, birbirinden uzak hayli uzak coğrafyaları vatan haline getirmiş olan Türklerin, atasözlerinde dile gelen düşünme tarzının esasta aynı olması sebebiyle, tek bir zihin ülkesinde yaşadıkları ve aynı sosyal psikolojiyi paylaştıkları görülmektedir. Türk atasözleri, milli karakterimizi yansıtan, coğrafya, lehçe vb. farklılıkların ötesinde bütün Türkleri birleştiren önemli bir kaynaktır (Çobanoğlu, 2004, s. 1).

Türk Dünyasında atasözleri için farklı terimler kullanılmıştır.

Azerbaycan Türkleri: Atalar sözü; Türkmen Türkleri: Atalar sözi, nakıl; Gagavuz Türkleri: Söleyiş; Özbek Türkleri: Magol; Uygur Türkleri: akal; Tatar Türkleri: Makal, babalar süze; Başkurt Türkleri: Makal; Kumuk Türkleri: Atalar sözü, ata özü; Karaçay-Malkar Türkleri: Nart söz; Nogay Türkleri: Ata söz, takpak; Kazak Türkleri: Makal; Kırgız Türkleri: Makal; Altay Türkleri: Kep sös; Hakas Türkleri: Söspek, adalar sözi; Tuva Türkleri: Üleger tomak; Şor Türkleri: Çajılgı sös (Naskali, 1997, s. 19).

Türk lehçelerindeki atasözleri arasında benzerlikler oldukça fazladır. Bazen ses değişimleri bazen kelime değişimleri yaşansa da verilmek istenen mesaj aynıdır. Çalışmada da geçen “Anasına qarab, kızın al, atasına qarab çaşına bar.” ve “Tişiruvnu çaçı uzun da aklı kışha.” atasözlerinin farklı şekilleri diğer Türk lehçelerinde de bulunmaktadır.

“Karaçay-Malkar Türkçesi: Anasına qarab, kızın al, atasına qarab çaşına bar.

Türkiye Türkçesi: Anasına bak, kızı al, kenarına bak bezini al.

Başkurt Türkçesi: Äsähinä karap kızını al.

Gagavuz Türkçesi: Anasına bah, danasını al.

Kazak Türkçesi: Anasın körip, kızın al, ayagın körip, asın al.

Kırgız Türkçesi: Enesin körüp, kızın al, eşigin körüp, törünü öt.

Tatar Türkçesi: Anasına karap kızın al, kırına karap büzen al.

Türkçenin en eski yazılı kaynağı olan Orhun yazıtlarında ilk atasözü örnekleri görülür. Orhun yazıtlarındaki atasözleri ile ilgili ilk çalışma Ahmet Caferoğlu'nun (1930) “Orhun Abidelerinde Atalar Sözü” ismindeki çalışmasıdır.

Orhun Türkçesi dönemindeki atasözleri ve deyimlerin Türkiye Türkçesindeki karşılıklarıyla ilgili Mehmet Fatih  zcan'ın (2019) "Orhun Yazıtlarındaki atasözü ve deyimlerin günümüzdeki karşılıklarına yönelik inceleme" konulu bir çalışması bulunmaktadır.

Uygur Türkçesi döneminde ise atasözleri ile ilgili  alışma Reşit Rahmeti Arat (1965) tarafından yapılmıştır. "Eski Türk Őiri" isimli eserde 14 atasözü  rneği bulunmaktadır. Kadın ve erkek kavramlarının geçtiği iki atasözü ise řu şekildedir.

"koyn lar  arı bolsar ir in bolur. Cariyeler ihtiyarlarsa ir in olur"

"er  arı bolsar ker in bolur. Erkek ihtiyarlarsa, ker in olur" (1965, s. 274-275).

Kaşgarlı Mahmut tarafından kaleme alınan Dîvânu Lugâti't-Türk'te atasözleri derlenmiş bir şekilde bulunur. Kaşgarlı, atasözü için "sav" kelimesini kullanmıştır. Eserin içinde günümüzde hala varlığını sürdüren atasözleri de bulunmaktadır. Bu atasözlerinin bazıları kadınlarla ilgilidir.

"Emiğliğ uragut k sek i bolur: Emzikli kadın iştahlı olur" (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018, s.79).

"Han işi bolsa katun işi kalır: Hakanın işi olduğu zaman hatunun işi bırakılır" (Ercilasun & Akkoyunlu, 2018, s.177).

"Kız birle k reşme, kısırak birle yarışma: Bakire kızla g reşme;  nk  o güçlü olur ve seni yener. Yarışlarda da genç kısırakla yarışma;  nk  o attan daha güçlü ve ataktır; seni geçer" (Ercilasun & Akkoyunlu, 2018, s. 207).

Dede Korkut Kitabı'nda da atasözleri karşımıza "sav" olarak çıkar. Kadınlarla ilgili Dede Korkut Kitabı'nda bulunan atasözlerine örnek olarak "Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğlan babadan görmeyince sufra çekmez." ve "Karavaşa ton gey rsen kadın olmaz" (Ergin, 2009, s. 74) verilebilir.

Yusuf Has Hacıp tarafından kaleme alınan Kutadgu Bilig'te de birçok atasözü bulunmaktadır. Çalışmanın konusu kapsamında örnek olarak seçilen atasözleri kadınlar ile ilgili olanlardır. İslamiyet'in kabul edilmesiyle birlikte kaleme alınan eserde İslami unsurlara yer verilmiştir. İslamiyet'in kabulünden önceki dönem ile sonraki dönemde toplumun kadına bakış açısı farklıdır. Kutadgu Bilig'teki kadın ile ilgili atasözü örneklerinden bazıları ise řu şekildedir.

Kutadgu Bilig'te aynı zamanda nasıl bir kadınla evlenilmesi gerektiği ile ilgili tavsiyeler de bulunmaktadır.

Tişig boşlağ idma yapa tut kapuğ, tişidin tegir erke teņsiz kamuğ "Kadını başıboş bırakma, kapıyı kapalı tut; insana her türlü uygunsuzluk kadından gelir" / 1303 (Arat, 1985, s. 104).

Yağıda kereksiz yüreksiz kişi, yüreksiz kişi ol tişiler işi “Harpte korkak kimselere lüzum yoktur; korkak insanlar kadınlara benzerler” / 2283 (Arat, 1985, s. 171).

Negü ter eşitgil kişi üdrümi, uruğ kesmegüke kisi ol emi “İnsanların seçkini ne der, dinle; neslin kesilmemesinin çâresi kadındır” / 3372 (Arat, 1985, s.247).

Tişilerni evde küdezgl tuçı, tişiniñ taşı teg bolalmaz içi “Kadınları her vakit evde muhafaza et; kadının içi dışı gibi olmaz” / 4513 (Arat, 1985, s. 326).

Tilin sözlemiş sözde yanmaz eren, sözinde yanığlı işiler sanı “Erkek insan verdiği sözden geri dönmez; sözünden dönenleri sen kadın bil” / 5080 (Arat, 1985, s. 367).

“Habeşçe “mesl, mesale”, Aramice “mesla, masal”, Arapça “masal, mesel” şekilleri bulunan, Fars ve Türk yazı dillerine ise “mesel” şekliyle geçerek atasözü karşılığı olarak kullanılan mesel, Dīvānu Luğātī’t-Türk ve Kutadgu Bilig’te “sav” karşılığı olarak kullanılmıştır. Mesel, aynı anlama gelmek üzere daha çok darb-ı mesel (örnek getirmek) şeklinde kullanılır. XX. yy’dan sonra tamamen atasözü karşılığı olarak ele alınır darb-ı mesellerin derleme çalışmaları yapılmıştır” (Pala, 2002, s. 321).

Uygur Türkçesi: Ana körüp kız al, kirgak körüp böz al.” (Çobanoğlu, 2004, s. 83-84).

“Karaçay-Malkar Türkçesi: Tişiruvnu çaçı uzun da aklı kışha.

Türkiye Türkçesi: Kadın kısmının saçı uzun olur akli kısa.

Başkurt Türkçesi: Sési ozon, akılı kıska.

Gagavuz Türkçesi: Karıların saçı uzun, akli kısadır.

Kazak Türkçesi: Katınıñ şaşu uzın, akli kıska boladı.

Kırgız Türkçesi: Ayaldın çaçı uzun, akılı kıska.

Tatar Türkçesi: Katınıñ çéçi uzun, akli kıska.

Uygur Türkçesi: Hotun kişiniñ çéçi uzun, ékli kıska” (Çobanoğlu, 2004, s. 319).

Türkçenin en eski yazılı kaynağı olan Orhun yazıtlarında ilk atasözü örnekleri görülür. Orhun yazıtlarındaki atasözleri ile ilgili ilk çalışma Ahmet Caferoğlu’nun (1930) “Orhun Abidelerinde Atalar Sözü” ismindeki çalışmasıdır.

Orhun Türkçesi dönemindeki atasözleri ve deyimlerin Türkiye Türkçesindeki karşılıklarıyla ilgili Mehmet Fatih Özcan’ın (2019) “Orhun Yazıtlarındaki atasözü ve deyimlerin günümüzdeki karşılıklarına yönelik inceleme” konulu bir çalışması bulunmaktadır.

Uygur Türkçesi döneminde ise atasözleri ile ilgili alışma Reşit Rahmeti Arat (1965) tarafından yapılmıştır. “Eski Türk Őiri” isimli eserde 14 atasözü  rneği bulunmaktadır. Kadın ve erkek kavramlarının geçtiği iki atasözü ise řu şekildedir.

“koyunilar arı bolsar irin bolur. Cariyeler ihtiyaarlarsa irin olur”

“er arı bolsar kerin bolur. Erkek ihtiyaarlarsa, kerin olur” (1965, s. 274-275).

Kaşgarlı Mahmut tarafından kaleme alınan *Dîvânu Lugâti’t-Türk’*te atasözleri derlenmiş bir şekilde bulunur. Kaşgarlı, atasözü için “sav” kelimesini kullanmıştır. Eserin içinde günümüzde hala varlığını sürdüren atasözleri de bulunmaktadır. Bu atasözlerinin bazıları kadınlarla ilgilidir.

“Emiğliğ uragut k seki bolur: Emzikli kadın iştahlı olur” (Ercilasun& Akkoyunlu, 2018, s. 79).

“Han işi bolsa katun işi kalır: Hakanın işi olduğu zaman hatunun işi bırakılır” (Ercilasun& Akkoyunlu, 2018, s. 177).

“Kız birle k reşme, kısırak birle yarışma: Bakire kızla g reşme; çünkü o güçlü olur ve seni yener. Yarışlarda da geçen kısırakla yarışma; çünkü o attan daha güçlü ve ataktır; seni geçer” (Ercilasun& Akkoyunlu, 2018, s. 207).

Dede Korkut Kitabı’nda da atasözleri karşımıza “sav” olarak çıkar. Kadınlarla ilgili Dede Korkut Kitabı’nda bulunan atasözlerine örnek olarak *“Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğlan babadan görmeyince sufra çekmez.”* ve *“Karavaşa ton gey rsen kadın olmaz”* (Ergin, 2009, s. 74) verilebilir.

Yusuf Has Hacıp tarafından kaleme alınan *Kutadgu Bilig’*te de birçok atasözü bulunmaktadır. Çalışmanın konusu kapsamında örnek olarak seçilen atasözleri kadınlar ile ilgili olanlardır. İslamiyet’in kabul edilmesiyle birlikte kaleme alınan eserde İslami unsurlara yer verilmiştir. İslamiyet’in kabulünden önceki dönem ile sonraki dönemde toplumun kadına bakış açısı farklıdır. *Kutadgu Bilig’*teki kadın ile ilgili atasözü örneklerinden bazıları ise řu şekildedir.

*Kutadgu Bilig’*te aynı zamanda nasıl bir kadınla evlenilmesi gerektiği ile ilgili tavsiyeler de bulunmaktadır.

Tişig boşlağ idma yapa tut kapuğ, tişidin tegir erke teğsiz kamuğ “Kadını başı-boş bırakma, kapıyı kapalı tut; insana her türlü uygunsuzluk kadından gelir” / 1303 (Arat, 1985, s. 104).

Yağıda kereksiz yüreksiz kişi, yüreksiz kişi ol tişiler işi “Harpte korkak kimselere lüzum yoktur; korkak insanlar kadınlara benzerler” / 2283 (Arat, 1985, s. 171).

Negü ter eşitgil kişi  dr mi, uruğ kesmeg ke kisi ol emi “İnsanların seçkini ne der, dinle; neslin kesilmemesinin çaresi kadındır” / 3372 (Arat, 1985, s. 247).

Tişilerni evde küdezgl tuçı, tişiniñ taşı teg bolumaz içi “Kadınları her vakit evde muhafaza et; kadının içi dışı gibi olmaz” / 4513 (Arat, 1985, s. 326).

Tilin sözlemiş sözde yanmaz eren, sözinde yanıǵlı işiler sanı “Erkek insan verdiǵi sözden geri dönmez; sözünden dönenleri sen kadın bil” / 5080 (Arat, 1985, s. 367).

“Habeşçe “mesl, mesale”, Aramice “mesla, masal”, Arapça “masal, mesel” şekilleri bulunan, Fars ve Türk yazı dillerine ise “mesel” şekliyle geçerek atasözü karşılığı olarak kullanılan mesel, Dīvānu Luǵāti’t-Türk ve Kutadgu Bilig’te “sav” karşılığı olarak kullanılmıştır. Mesel, aynı anlama gelmek üzere daha çok darb-ı mesel (örnek getirmek) şeklinde kullanılır. XX. yy’dan sonra tamamen atasözü karşılığı olarak ele alınır darb-ı mesellerin derleme çalışmaları yapılmıştır” (Pala, 2002, s. 321).

Kadın

Kadın, Türk toplumunda önemini hiçbir zaman yitirmemiştir. İslamiyet’in kabulünden önce ve sonra toplumsal hayatta birtakım farklılıklar yaşansa da Türk toplumunda kadın ve erkeği birbirinden ayrı düşünmek, değerlendirmek mümkün değildir.

Yaşadığımız medeniyet devrelerine göre Türk edebiyatında kadın, umumiyetle üç şekilde değerlendirilmiştir: 1- İslamiyet’ten önce ve göçebelik devrinde o, bu devrin ideal erkek tipi olan Alp tipinde yaklaşır. Erkek gibi o da ata biner, ok atar, kılıç kullanır ve icabında düşmanla kahramanca çarpışır. 2- Yerleşik medeniyetle ve İslami kültür çevresine dâhil olduktan sonra kadın, erkek gibi ve erkekten daha fazla pasif bir karakter arz eder. Toprak ve din, insanları kendilerinden üstün tabiat veya tabiatüstü kuvvetlere bağlar. Bu devirde kadının kahramanca vasıflarını kaybederek bir haz ve aşk mevzuu olduğu görülür. 3- Garp medeniyeti tesiri altına girdikten sonra kadının ilkin edebiyatta, sonra hayatta beşerî hakları müdafaa edilir ve tamamıyla erkekle müsavi bir seviyeye getirilir (Kaplan, 1951, s.99).

Türk tarihi boyunca kadın, tabu olmadığı için erkeğin her türlü faaliyetlerine iştirak ederdi. Türk destanlarında, efsanelerinde, hikâyelerinde, avda, savaşta, ziyafetlerde, dini, siyasi, insani, itikadi sahalarda erkeklerle beraber olurdu. Türk kadının sosyal ve siyasi alanda oynadığı rol bakımından erkeğiyle beraber omuz omuz mücadeleleri tüm dünya kadınlarına da örnek teşkil eder. Türklerde kadın bazen aile reisi, bazen de evinin direğidir. Erkeğin vefalı

arkadaşı olan kadın, her şeyden önce evlatlarının saygıdeğer anasıdır (Aksoy, 2017, s. 8).

İslamiyet öncesi dönemde Türk kadını toplumsal hayatta son derece aktiftir. Bunun  rnekleri de Türk destanlarında görülmektedir.

Eski Türk destanlarında, kadın erkek ilişkileri ve kadının toplum içindeki yeri, hemen erkeğin yanı başıdır. Hatta bazen kadın erkeğin önündedir. Altay destanlarında kocalar gerektiğinde kadınlara akıl danışırlardı. Türk destan kahramanları yetenekleri gelişmiş kadınlarla evlenmeyi tercih ederler. İyi ata binen, iyi kılıç kuşanan ve iyi savaşan kadınlarla evlenmek tercih sebebidir (Aksoy, 2017, s. 9).

“Savaşlarda da katunların, kaganların yanında yer aldıkları görülmektedir. Katunların devlet meclislerine katıldıklarını ve oy sahibi olduklarını da biliyoruz, devlet yönetiminde, kağan ve katun birlikte yer almaktadır” (Gömeç, 1997, s. 90). İslamiyet’in kabulüyle birlikte kadının toplumdaki yeri değişmiştir.

“ zellikle Osmanlı Devleti’nin kuruluş döneminde, kadınların sosyal hayat içinde, erkeklerle birlikte etkin bir görüntü çizdiği söylenebilir. Kadının ailede anne sıfatıyla yeri her zaman ön planda ve tartışılmaz bir mevkiye görülmüştür” (Peker, 2017, s. 161). *“Osmanlı Toplumunda, özellikle devletin ilk dönemlerinde, medreselerin ve tarikatların baskı ve etkileriyle, kadına dini inançların çerçevesinde, sosyal hayatta kısmen bir yer tanınmış olsa da zamanla bu durum giderek kaybolmuştur. İlerleyen zamanlarda Osmanlı Toplumunda kadın, hareme kapatılmış ve toplum yaşantısının dışına itilmiştir”* (Peker, 2017, s. 158).

Karaçay-Malkar destanlarında da karşımıza soylu bir kadın kahraman olan Satanay Biye ıkmaktadır. İslamiyet öncesi Türk toplumundaki alp kadına benzeyen ve olağanüstü g lere sahip olan Satanay Biye, destanlarındaki Nartların en akıllı ve yaşlısı olarak kabul gören  r zmek’in eşidir.

Karaçay-Malkar toplumunda eşlerin birbirleri ile olan ilişkileri incelendiğinde eşlerin baş başayken birbirleriyle çok daha fazla ilgilendiği ancak yabancıların önünde kocaların karılarını fark etmemiş gibi davrandığı, görmezden geldiği görülmektedir. Saha araştırmalarına göre evlenecek çiftler birbirlerini tanımaya başladıklarında büyüklerin huzurunda görüşmeler yapılır, çiftler baş başa kalmaz; birbirlerini kalabalık ortamlarda tanırlar. Karaaylar arasında yeni gelinlerin kayınpederleri ve kayıinvalideleri ile konuşmaları hatta evin içinde onlar tarafından görülmeleri bile uygun bulunmaz. Bu durum haftalarca hatta aylarca devam eder. Gelin için damadın ailesi tarafından yapılacak bir hediye törenine kadar bu durum, bu Şekilde devam eder. Gelin, o zamana kadar evin temizlik vs. gibi işlerini yapar. Eşinin annesine babasına hizmet eder; ama onlarla

konusamaz. Aralarında normal ilişkiler çok uzun süre sonra kurulur. Saha çalışmalarına göre bu süreç genelde yaklaşık bir yıl kadar sürer. Zaten bu sürede de çocukları olur ama gelin bu süreçte yine kendi odasında vakit geçirir. Söz konusu bu durum sadece gelinler için geçerli değildir. Damatlar için de benzerdir. Damatlar da gelinler gibi kayınvalideleri ile konuşamaz, yolda kayınvalidesi ile karşılaşırsa damat karşı yola geçer. Eğer kayınvalidesi onu görmediyse o zaman geri döner. Kayınvalide, damadının evine gelmez; ancak olağanüstü bir durum olursa gece kimsenin görmeyeceği zamanlarda, gecenin karanlığında gider. Bu tarz ilişkiler damadın eşinin ailesinin evine yapacağı resmi ziyarete kadar bu şekilde devam eder. Bu ziyaret de düğünden 2-3 sene sonra gerçekleşir. Resmi ziyarette bulunmayı damat teklif edemez bu ziyaret ancak gelinin yakınları tarafından gelen bir davet üzerine gerçekleşir (Smirnova, 1986, s. 8-17). Yine bu uygulanan kurallar doğrultusunda *“gelin, konuşurken de olağanüstü bir dikkat göstermek zorundadır. Zira kaynana ve kaynatasının, kayınbiraderlerinin, görümcelerinin, kocasının akrabalarından erkek ve kadın aile büyüklerinin (kayın amca, teyze, vb.) ve tabii ki kocasının ve çocuklarının adlarını ağzına alamaz. Tüm bu isimlerin yerine, kastettiği şahsı îmâen anlatan (bir çocuğunun adı yahut fiziki bir sıfatı gibi) bir ifade bulup kullanması gerekir. Bu uygulamaya “at çaşırğan” (isim saklama) denir. Buna karşılık aile ve akrabalardan hiç kimse de gelinin asıl adını ağzına almaz”* (Tavkul, 2007, s. 374).

Karaçay-Malkar toplumunda aile yapısı geniş aile şeklindedir. Üç kuşağın birlikte yaşadığı bu kalabalık aile yapısına “ullu üyür” adı verilir. “Ullu üyür”de evi idare eden, yönetici ailenin en yaşlı kişisidir ve genellikle erkektir. Evin idaresinden sorumlu bu kişiye “üyür tamada” adı verilir. “Üyür tamada”nın vefat etmesi durumunda bazen eşi onun görevini üstlenir. “Üyür tamada”nın eşine “üyür biyçe” adı verilir. “Üyür biyçe”nin alınan kararlarda fikri alınır ve yaşlandığında onun yerine “ullu apsın” (büyük elti) yani evin büyük gelini geçer. “Üyür biyçe”nin de ev ile ilgili sorumlulukları vardır. Evde yapılacak yemeklere o kadar verir, evdeki kızların ve gelinlerin de sorumluluğu onun üzerindedir. Kızlar ve gelinler onun izni olmadan evden çıkamazlar (Tavkul, 1991, s. 114-116).

Karaçay-Malkar Atasözleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Aydoğmuş (2018) tarafından yapılan “Karaçay-Malkar ve Türkiye Türkçesi Atasözlerinin Karşılaştırılması” isimli çalışmada Türkiye Türkçesindeki atasözleri ve Karaçay-Malkar Türkçesindeki atasözleri mukayese edilmiştir. “Biçim ve Anlam Yönünden Aynı veya Yakın Olan Atasözleri” ve “Anlam Açısından Benzeyen Atasözleri” olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir.

Yalım (1986) tarafından yapılan ‘‘Karaçay-Balkar Türklerinde Atasözleri’’ isimli çalışmada Karaçay- Malkar Türklerinin tarihi geçmişleri hakkında bilgi verilmiştir. Karaçay- Malkar Türklerinde Hayvancılık ve Bununla İlgili Gelenekler’’ (1954) isimli eserdeki atasözleri kaleme alınmıştır.

Tavkul (2001) tarafından yapılan ‘‘Karaçay-Malkar Atasözleri’’ isimli çalışmada Karaçay-erkes ve Kabardin-Balkar Cumhuriyetlerine 1990-1997 yılları arasında, yapılan araştırma gezilerinde derlenmiş atasözlerinden ve Konya’nın Sarayönü ilçesine bağlı bir Karaçay-Malkar köyü olan Başh y k’ten derlenen atasözleri toplanmıştır.

Atasözleri ile İlgili Yapılan çalışmalardan  rnekler

Okray (2015), ‘‘Atasözü ve deyimlerin anonim bir kimlikle, toplumsal bellek olarak karşımıza çıktıkları varsayımından hareketle, daha önce de belirtildiği gibi kadın Türk toplumunda bir taraftan kahraman, diğer taraftan pasif bir varlık, sosyal hayat içerisinde görünmez olan; ama diğer taraftan da ailenin temelini oluşturan, yuvayı yapma görevinin yanı sıra ocuk yetiştirme görevini de üstlenen bir imge olarak karşımıza çıkmaktadır’’ (s. 99).

Karaman (2016), ‘‘Kadının ‘hileci, güvenilmez, erkeğin başına bela olması, ihtiyaçlarının bitmemesi’ gibi özellikleri olumsuz yargılar içinde en çok karşılaşılan özelliklerindedir. Uygur atasözleri içinde kadınlar hakkında olumlu yargı bildiren atasözlerinde kadın evin s s , erkeğin vazgeçilmezi, evin kutsalı, nazik bir varlık olarak yer almaktadır’’ (s. 110-111).

Solmaz (2019), ‘‘Türkmen atasözlerinde kadın, annelik vasfı dışında olumlu bir şekilde yer almamaktadır. Olumsuz sıfatlarla kadın, toplumsal hayatın pek çok yerinde erkeğin ardında konumlanmaktadır. Toplumsal hayatın inşasında başat bir rol üstlenen kadının sadece anne ya da ihtiya vasfıyla değil, birey olarak da olumlandığı atasözlerine gündelik hayatta daha fazla yer vermek ve böyle atasözlerini  ne çıkarmak, hem kadının toplumsal statüsünün doğru ve yerinde anlaşılmasına vesile olacak hem de kadına yönelik olumsuz algının istenilen yöne evrilmesini sağlayacaktır’’ (s. 400).

Ersöz (2010), ‘‘Türk atasözleri ve deyimlerinin kadına yönelik olumsuz değer yargı içeren ve kadının ikinci sınıf gösterenlerin  ne çıkarılması bu rollerin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Kadına yönelik geleneksel rollerin yeniden üretim süreci kadının bireyselleşmesinin önünde bir engel olmaya devam etmektedir’’ (s. 180).

Bu alışmada Karaçay-Malkar Türklerinin atasözlerinden hareketle toplumun kadın ile ilgili algısı, kadının toplumdaki varlığı hakkında bir çıkarım yapılması amaçlanmıştır ve alışma ‘‘Kadın, Karaçay-Malkar atasözlerinde nasıl

görünür?"; "Toplumda hangi özellikleri ile öne çıkmıştır?"; "Toplumun kadına bakış açısının izleri atasözlerine nasıl yansımıştır?" soruları etrafında şekillenmiştir. Çalışmada "katın 'kadın', tişiruv 'dişi', biyçe 'soylu kadın', kız 'kız', kündeş 'kuma', tul katın 'dul kadın', karavaş 'köle kadın', kelin 'gelin'" kelimeleri atasözleri içinde taranarak kadın ile ilgili bir kavram bulunan atasözleri ayrılmıştır.

Çalışmada kadın ile ilgili atasözleri üç temel başlıkta incelenerek alt başlıklara ayrılmıştır.

Kadının Sosyal Hayattaki Rolü ile İlgili Atasözleri

- Atasözlerinde Eş Olarak Kadın
- Atasözlerinde Anne Olarak Kadın
- Atasözlerinde Kuma Olarak Kadın
- Atasözlerinde Dul Kalan Kadın
- Atasözlerinde Kaynana Olarak Kadın
- Atasözlerinde Metres Olarak Kadın
- Atasözlerinde Gelin Olarak Kadın
- Atasözlerinde Kız Çocukları/Genç Kız

Kadının Karakteri ve Fiziki Özellikleri ile İlgili Atasözleri

- Atasözlerinde İffetsiz ve Edepsiz Olarak Nitelendirilen Kadın
- Atasözlerinde Kötü Huylu Olarak Nitelendirilen Kadın
- Atasözlerinde İyi Huylu Olarak Nitelendirilen Kadın
- Atasözlerinde Güvenilmez Olarak Nitelendirilen Kadın
- Atasözlerinde Güzel ve Çirkin Olarak Nitelendirilen Kadın
- Atasözlerinde Soylu Olarak Nitelendirilen Kadın

Kadına Toplumun Bakış Açısı ile İlgili Atasözleri

- Atasözlerinde Değerli Görülen Kadın
- Atasözlerinde Değersiz Görülen Kadın

Atasözleri ve Kadın

Kadının Sosyal Hayattaki Rolü ile İlgili Atasözleri

Kadın, tek başına bir birey bir kadın olmaktan çok toplumdaki rolleriyle farklı şekillerde karşımıza çıkar. Evlenen bir kadın kocası için eş olurken, kocasının ailesi için gelin olur. Çocukları olduğunda anne olur. Farklı toplumsal rollerde karşımıza çıkan kadın için de her bir rolü için farklı atasözleri söylenmiştir.

Atasözlerinde Eş Olarak Kadın

Atasözlerinde eş olarak kadın karşımıza farklı şekillerde çıkıyor. Kimi atasözlerinde eşi iyi olan bir erkeğin yüzünün güleceği mutlu bir hayat geçireceği söylenirken kimi atasözlerinde ise eşi kötü olan erkeğin fakir olacağı, yüzünün gülmeyeceği gibi nasihatlerle karşılaşılıyor.

“Tişiruvusuz üy iyemiz mal kibikdi” (Çoyçulanı, 2010, s. 32). *Kadınsız ev sahipsiz mal gibidir.*

“Eri süygen katını halkı da süyedi” (Çoyçulanı, 2010, s. 20). *Kocası seven kadını halkı da sever.*

“Katını igi erkişi colğa azıksız çıkmaz” (Aliylanı, 1963, s. 172). *Karısı iyi erkek yola azıksız çıkmaz.*

“Katını igi kıart bolmaz” (Aliylanı, 1963, s. 176). *Karısı iyi olan yaşlanmaz.*

“Tişiruv erkişini kıanatı tişiruv üynü çırayı” (Çoyçulanı, 2010, s. 32). *Kadın erkeğin kanadı kadın evin güzelliği.*

“Adamnı katını carlı da eter, bay da eter” (Aliylanı, 1963, s. 173). *İnsanı karısı fakir de eder, zengin de eder.*

“Katını igi çaşdan çaş bolur, katını aman kıartdan kıart bolur” (Aliylanı, 1963, s. 176). *Karısı iyi gençten genç olur, karısı kötü yaşlıdan yaşlı olur.*

“Kıatını sıyın eri költürür, erni sıyın kıatın költürür” (Aliylanı, 1963, s. 268). *Kadının şerefini kocası yükseltir, erkeğin şerefini karısı yükseltir.*

“Katını hareketli bolsa, eri kımsız bolur” (Çoyçulanı, 2010, s. 106). *Karısı çeyizli/ziynetli olsa kocası suskun olur.*

“Aman kıatın colda tabılır, anı alğannı eşigi cabılır” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadın yolda bulunur, onu alanın kapısı kapanır. (Ocağı söner)*

“Aman kıatın erine cibek av bla körünür” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadın kocasına ipek örtü ile görünür.*

“Katını amannı beti aman” (Aliylanı, 1963, s. 171). *Karısı kötünün yüzü kötü.*

“Katını amannı saçalı çıkıncı başı ağarır” (Çoyçulanı, 2010, s. 20). *Karısı kötünün sakalı çıkıncaya kadar başı ağrır.*

“Çatınıñ aman bolsa, cüregiñ avruvlu bolur” (Aliylanı, 1963, s. 177). *Karın kötü olsa yüreğın ağırlı olur.*

“Çatınıñ aman bolsa, rıshıñ zıraf bolur” (Aliylanı, 1963, s. 177). *Karın kötü olsa rızkın israf olur.*

“Çatınıñ aman ese, çayğığa barma, çayğılık üyüñdedi” (Aliylanı, 1963, s. 269). *Karın kötüyse kaygılanma, kaygılanacak şey evinde.*

“Tışıruvnu amanı erini halisin tersine burur, igi halisin buzar” (Çoyçulanı, 2010, s. 32). *Kadının kötüsü kocasının huyunu tersine çevirir, iyi huyunu bozar.*

“Tışıruvnu amanı erkişini aqlından çığarır” (Aliylanı, 1963, s. 178). *Kadının kötüsü erkeği aqlından çıkarır.*

“Azıklı at arımaz, çatını aman carımaz” (Aliylanı, 1963, s. 173). *Azıklı at yorulmaz, eşi kötü işildamaz.*

“Çatınıñ oğursuz bolsa, arbaziña it takma” (Aliylanı, 1963, s. 177). *Karın zalimse, bahçene köpek bağlama.*

“Erim eşikden çıkısa, men teşikden çığarma” (Aliylanı, 1963, s. 178). *Kocam kapıdan çıkısa ben delikten çıkarım.*

“Atım bardı deb ters atlama, çatınım bardı deb köb mahdama” (Aliylanı, 1963, s. 219). *Atım var deyip ters adım atma, karım var deyip çok övme.*

“Atıñı minib sınamay, çatınıñı cil çasamay mahdama” (Çoyçulanı, 2010, s. 36). *Atını binip denemedem, eşini yıl yaşamadan övme.*

“Çatının tuta bilmegen, çatının ser eter” (Çoyçulanı, 2010, s. 20). *Karısını taşıyamayan karısını sersem eder.*

“İçkiçi erkişini çatını cılavçu bolur” (Aliylanı, 1963, s. 427). *İçkiçi erkeğın karısı ağlayıcı olur.*

“Çatını bla uruşhan çayınına salam bermey edi” (Aliylanı, 1963, s. 331). *Karısı ile kavga eden çayınına selam vermezmiş.*

“Atıñ bla çatınıñı havhha berme” (Aliylanı, 1963, s. 400). *Atın ile eşini ödünç verme.*

“Birevnü çatını birevge kız körünür” (Aliylanı, 1963, s. 175). *Birinin karısı birine kız görünür.*

“Er soçur bolsun, çatın tilsiz bolsun” (Aliylanı, 1963, s. 343). *Erkek kör olsun, kadın dilsiz olsun.*

“Çatınıñı amanlığın közüne aytmasañ, çatınıñ ol amanlıknı senñe aytır” (Aliylanı, 1963, s. 269). *Karının kötülüğünü gözüne söylemezsen, karın o kötülüğü sana söyler.*

“Teng tuta bilmegen tenginden ayrılır, atın tuta bilmegen atınından ayrılır” (Aliylanı, 1963, s. 206). *Arkadaş tutamayan arkadaşında ayrılır, kadın tutamayan karısından ayrılır.*

“Birevn  aythanına arasañ, atınıñdan ayrılırsa” (oyulanı, 2010, s. 91). *Birinin söylediğini baksan, karından ayrılırsın.*

“atın alırğa tebreseñ, atınsız aythanña tıñılama” (oyulanı, 2010, s. 20). *Evlenmek için niyetlenirsen, bek rın söylediğini dinleme.*

“Caşlay savut alđan uyalar, caşlay atın alđan uvanır” (Aliylanı, 1963, s. 228). *Gençken silah alan utanır, gençken kadın alan (evlenen) sevinir.*

“Erkişini carıthan da atın, arıthan da atın” (Aliylanı, 1963, s. 178). *Erkeği aydınlatan da kadın, yoran da kadın.*

Atasözlerinde Anne Olarak Kadın

Kadının toplumdaki anne rolü çok önemlidir. Kadına atfedilen bu önemin tezahürü atasözlerinde de görülmektedir. Atasözlerinde annenin merhametinin, sevgisinin, ilgisinin, varlığının önemi vurgulanmaktadır. Buna karşın üvey anne tarafından bakımı karşılanan çocuğun ise üvey annenin kötü olması durumunda yaşayacağı sıklıktardan söz edilmektedir.

“Anañ o ese da egeiñdamı odu?” (Aliylanı, 1963, s. 263). *Annen yoksa da kız kardeşin de mi yok?*

“Ananı atında atın da boş, çayın da boş” (Aliylanı, 1963, s. 272). *Annenin yanında kadın da boş, kayın da boş.*

“Ne aman anası bolđan da ‘Anam’, deb atına ısladı” (Aliylanı, 1963, s. 273). *Kötü annesi olan da “annem” deyip yanına sokulur.*

“Tar arnında asırağan anam, keñ  y nde da asırar” (Aliylanı, 1963, s. 262). *Dar karnında besleyen annem, geniş evinde de besler.*

Atasözlerinde Kuma Olarak Kadın

Atasözlerinde kuma olarak kadından çok fazla söz edilmese de bu atasözü ile kumalık kavramının varlığına işaret edilerek toplumda veya yakın bir çevrede görülmektedir.

“Tışıruv tıřıruvđa kündeş” (Aliylanı, 1963, s. 177). *Kadın kadına kuma.*

Atasözlerinde Dul Kalan Kadın

Dul kadın kalan kadının konu olduğu atasözleri incelendiğinde dul kadına karşı toplumsal bir önyargı bulunmaktadır. Dul kadının aslında bakıma muhtaç

olduğundan, yardıma ihtiyacı olduğundan söz edilirken aynı zamanda da dul kadının uyanık olduğu, utanmaz olduğu gibi düşünceler de atasözlerinde karşımıza çıkmaktadır.

“Eri bolmağan atına sadaa tıyınlıdı” (Aliylanı, 1963, s. 361). *Kocası olmayan kadına sadaka (vermek) uygundur.*

“Ersiz atın Allahdan gırcın tiley edi” (Aliylanı, 1963, s. 384). *Kocasız kadın Allah’tan ekmek dilemiş.*

“Eri ölgen elge söz” (Aliylanı, 1963, s. 178). *Kocası ölen millete laf.*

“Toğuz erden ayıthan tul çatını toğuz tokmak bla tıyeseñ da uyalmaz” (Aliylanı, 1963, s. 178). *Dokuz erkekten ayrılan dul kadını dokuz tokmakla dövsen de utanmaz.*

“Toğuz erge barğan tul çatını toğuz kölge atsañ da amamaz” (Aliylanı, 1963, s. 178). *Dokuz kocaya varan dul kadını dokuz göle atsan da yılmaz.*

“Tul atın tülkü bolur, bilgeni külkü bolur” (Aliylanı, 1963, s. 178). *Dul kadın tilki olur, bildiği kahkaha olur.*

“Tul atını tuluğ tuluğ sözü bolur, amamağan eki közü bolur” (Aliylanı, 1963, s. 178). *Dul kadının tuluk tuluk sözü olur, arsız iki gözü olur.*

Atasözlerinde Kaynana Olarak Kadın

Atasözlerinde kaynana kavramı, gelin kavramı ile bir arada kullanılmıştır. Kaynana ve gelin arasında bir çekişme olduğu atasözlerinde açıkça görülmektedir.

“Kelinni avuzu bolmaz, çayın ananı va imanı bolmaz” (Aliylanı, 1963, s. 262). *Gelinin ağızı olmaz, kaynananın da imanı olmaz.*

“Amma da: ‘Kelin ölmesin’, dey edi, kelin da: ‘Kesim ölmeyim’, dey edi” (Aliylanı, 1963, s. 261). *Kaynana da “Gelin ölmesin.” dermiş, kelin de “Kendim ölmeyim.” dermiş.*

“atınıı cetişimsizliğin çayın anası bilir” (Aliylanı, 1963, s. 269). *Kadının kusurunu kaynanası bilir.*

Atasözlerinde Metres Olarak Kadın

Atasözlerinde metres olarak kadından çok fazla bahsedilmez; ancak toplumda veya yakın bir çevrede olduğuna söz konusu atasözleri işaret etmektedir.

“Keñdegine işanıb, atındağından uru alma” (Aliylanı, 1963, s. 294). *Uzaktakine güvenip yanındakinden mahrum kalma.*

“Orusnu uturđanı üy üsüne üy salır, araaynı uturđanı atın üsüne atın alır” (Aliylanı, 1963, s. 372). *Rus’un kuduranı ev üstüne ev koyar, araay’ın kuduranı kadın üstüne kadın alır.*

“Tosundan umut etdi da erinden uru çaldı” (oyulanı, 2010, s. 20). *Metresinden umut etti de kocasından mahrum kaldı.*

Atasözlerinde Gelin Olarak Kadın

Atasözlerinde gelin olarak kadın teması çok fazla kullanılmıştır. Gelinler sadece iyi veya kötü özellikleri ile değil her ikisi ile de atasözlerine konu olmuşlardır. Zalim bir gelinin olduğu yerde köpeğe ihtiyaç olmadığı söylenmiştir; ancak iyi bir gelinin de evin kızı gibi görüldüğu atasözlerinde söylenmiştir.

“Anası mahtağannı alma, apsını sökgenden alma” (Aliylanı, 1963, s. 260). *Annesi övmüşü alma, eltiyi kötülemekten kalma.*

“Anası mahtağannı alma, tiyresi mahtağannı al” (Aliylanı, 1963, s. 260). *Annesinin övdüğünü alma, mahallesinin övdüğünü al.*

“Üyde ölse, kelin ölsün; eşikde ölse, küyev ölsün” (Aliylanı, 1963, s. 248). *Evde ölse gelin ölsün; kapıda ölse damat ölsün.*

“Anasına arab, kızin al, atasına arab, caşına bar” (Aliylanı, 1963, s. 260). *Annesine bakıp kızinı al, babasına bakıp oğluna var.*

“Bayđa kelin bolđandan ese, carlığa ız bol” (Aliylanı, 1963, s. 367). *Zengine gelin olmaktansa fakire kız ol.*

“Cañı kelin üynü aruv sibirir” (Aliylanı, 1963, s. 162). *Yeni gelin evi güzel süpürür.*

“İgi kelin ızın kibikdi” (Aliylanı, 1963, s. 261). *İyi gelin kızin gibidir.*

“Zalim kelin bolđan cerde it kerek bolmaydı” (Aliylanı, 1963, s. 19). *Zalim gelin olan yerde köpeğe gerek olmaz.*

“Kelin kelmey üyge ayđı kirmez” (Aliylanı, 1963, s. 262). *Gelin gelmeyerek eve kayđı girmez.*

“Caşın igi ese, keliniñ da igidi” (Aliylanı, 1963, s. 261). *Oğlun iyiyse gelinin de iyi.*

“Kelin kelse, ız ığar” (Aliylanı, 1963, s. 261). *Gelin gelse kız çıkar.*

“Kelinni ayağıdan, sürüvçünü tayağından” (Aliylanı, 1963, s. 467). *Gelinin ayağından, çobanın sopasından.*

Atasözlerinde Kız Çocukları/Genç Kız

Kız çocukları ve genç kızlar için de atasözlerinin birçoğunda ilerde gelin olacakları düşünülerek birtakım öğütlerde, nasihatlerde bulunulmuştur.

“Kızını bilmey aruvluğuna kırama” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Kızı bilmeden güzelliğine bakma.*

“Kızını aruvluğu bla suvmu içerikse?” (Koyçulanı, 2010, s. 22) *Kızın güzelliği ile su mu içeceksin?*

“Uzak bolsa da col aşhı, aman bolsa da kız aşhı” (Aliylanı, 1963, s. 195). *Uzak olsa da yol güzel, kötü olsa da kız güzel.*

“Erke kız erge caramaz” (Aliylanı, 1963, s. 195). *Nazlı kız erkeğe yaramaz.*

“Havle kız cer kıabar” (Aliylanı, 1963, s. 195). *Çapkın kız ölür.*

“Şaşhan kız erden callamaz” (Aliylanı, 1963, s. 195). *Şaşırın kız erkekten sakınmaz.*

“Kızıñı beşikge salğanlay, canına berne sal” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Kızını beşiğe koyunca yanına dürü koy.*

“Mahdanñan kız toyda cuqlar” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Övünen kız düğünde uyur.*

“Kız üyde kılığı elde” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Kız evde karakteri halkta.*

“Meni mahdasañ, çaşlanı katında mahday tur, degendi ertde bir kız” (Aliylanı, 1963, s. 195). *Beni översen oğlanların yanında övedur demiş geçmişte bir kız.*

“Kızıñ bolsa, kırk üyden tıy” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Kızın olsa kırk evden çek.*

“Kızıñ honşu üyde catmasıñ, çaşıñ bazar hantnı tatmasıñ” (Koyçulanı, 2010, s. 22). *Kızın komşu evinde yatmasıñ, oğlun lokanta yemeği tatmasıñ.*

“Kızını kesin boşlama, üynü açık taşlama” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Kızın kendini serbest bırakma, evi açık terk etme.*

“Kızı barnı dariyi bar” (Koyçulanı, 2010, s. 22). *Kızı olanın ipeği var.*

“Cetgen kıızı bolğan üynü çırağı carık canar” (Aliylanı, 1963, s. 193). *Yetişkin kıızı olan evin ışığı parlak yanar.*

“Kızı köbnü cuvluğu köb” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Kızı olanın akrabası çok.*

“Ne köb kıızıñ bolsa da üyüñü tüb boluru kıalmaz” (Aliylanı, 1963, s. 195). *Ne çok kıızın olsa da evinin mahvoluru kıalmaz.*

“Kız ese üyge cut, çaş ese üyge kıut” (Koyçulanı, 2010, s. 22). *Kız ise eve açgözlü erkek ise eve mutluluk.*

“Çaş üyge rıshı etedi, kız üyden rıshı eltedi” (Aliylanı, 1963, s. 193). *Oğlan eve rızık getirir, kız evden rızık götürür.*

“Caşnı bařsañ, b r  bolur; kıznı bařsañ, teli bolur” (Aliylanı, 1963, s. 193). *Ođlana baksan kurt olur, kıza baksan deli olur.*

“Kızı bolđanña sadaşa tıynışlı” (çoyçulanı, 2010, s. 22). *Kızı olana sadaka uygun.*

“Kızını k z  eşikde” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Kızın gözü kapıda.*

“Kızını bir ayağı bosadıada” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Kızın bir ayağı kapı eşiğinde.*

“Kız k z  kızılđa şarar” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Kız gözü kırmızıya bakar.*

“Kaşar kıznı k z  eşikde” (Aliylanı, 1963, s. 193). *Kaşacak kıznın gözü kapıda.*

“Kız kesini  y nde da şonağdı” (çoyçulanı, 2010, s. 22). *Kız kendi evinde de misafirdir.*

“Kim da kıznıñ kesiñe deb asıramaydı” (Aliylanı, 1963, s. 193). *Herkes kıznın kendine diye beslemiyor.*

“Baynı kıznı baymaş bolsa da ersiz şalmaz; carlını kıznı aybat bolsa da erge barmaz” (Aliylanı, 1963, s. 193). *Zenginın kıznı yamuk ayaklı olsa da kocasız kalmaz; fakir kıznı güzel olsa da kocaya varmaz.*

“Kızım, tebse, kesiñi esle” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Kızım dans et, kendini sakın.*

“Olturđan kıznı oğa tiger” (Aliylanı, 1963, s. 195). *Evde bekleyen kıznı sıрма işler.*

“Olturđan kıznı ornu bla” (Aliylanı, 1963, s. 195). *Evde oturan kıznı adı ile.*

“Olturđan kıznı ornun tabar” (Aliylanı, 1963, s. 195). *Evde oturan kıznı yerini bulur.*

“Kızını bağası kesini elinde bir kapek kişi elinde miñ kapek” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Kızın kıymeti kendi memleketinde bir kapek¹ yabancı meml bin kapek.*

“Kızını k z nden ketseñ, külünden da keterse” (çoyçulanı, 2010, s. 22). *Kızın gözünden ğitsen gönlünden de ğidersin.*

“Kızını esinde bolma da k z nde bol” (çoyçulanı, 2010, s. 22). *Kızın aklında olma da gözünde ol.*

“Kız s ymese şaramaz” (Aliylanı, 1963, s. 194). *Kız sevmese bakmaz.*

“Kızım, aytama, kelinim, eşit” (Aliylanı, 1963, s. 262). *Kızım söylüyorum gelinim duy.*

“Kızınıñ türünde olturđandan ese, caşını eřit artında oltur” (çoyçulanı, 2010, s. 22). *Kızının başk şesinde oturmaktansa oğlunun kapı arkasında otur.*

¹Rus parası

“Kızlı üynü iti çabmaz” (Koyçulani, 2010, s. 22). *Kız olan evin köpeği saldırmaz.*

“Kızını bir közü aşda, bir közü caşda” (Aliylani, 1963, s. 194). *Kızın bir gözü yemekte, bir gözü oğlanda.*

“Çetgen kız cerli eşekni tanımaz” (Aliylani, 1963, s. 193). *Yetişen kız yerli eşeği tanımaz.*

“Kızını mahda da kızını al” (Aliylani, 1963, s. 193). *Kadını öv de kızını al.*

“Kız kelse cumuş eter, kadın kelse uşak eter” (Aliylani, 1963, s. 193). *Kız gelse hizmet eder, kadın gelse sohbet eder.*

“Kızlığı cıltıravuq, kadınlığı qaltıravuq” (Aliylani, 1963, s. 177). *Kızlığı parlak, kadınlığı titrek.*

“Kızını ızından mağa da sekiredi” (Koyçulani, 2010, s. 22). *Kızın peşinden kurbağa da zıplıyor.*

“Kızını miñ tiler, bir alır” (Aliylani, 1963, s. 194). *Kızı bin diler, bir alır.*

Kadının Karakteri ve Fiziki Özellikleri ile İlgili Atasözleri

Atasözlerinde İffetsiz ve Edepsiz Olarak Nitelendirilen Kadın

Bazı atasözlerinde kadınlar iffetsiz ve edepsiz olarak nitelendirilmiştir.

“Uyalmağannı er almaz, er alsa da köl salmaz” (Aliylani, 1963, s. 179). *Utanmayanı erkek almaz, erkek alsa da gönül vermez.*

Atasözlerinde Kötü Huylu Olarak Nitelendirilen Kadın

Kadının kötü olarak nitelendirildiği pek çok atasözü bulunmaktadır.

“Aman kadın külüvçü bolur” (Aliylani, 1963, s. 174). *Kötü kadın çok güler.*

“Aman kadın bedişçi bolur” (Aliylani, 1963, s. 174). *Kötü kadın dedikoducu olur.*

“Aman kadın bla aman honşu birdi” (Aliylani, 1963, s. 174). *Kötü kadın ile kötü komşu aynıdır.*

“Aman kadın buçhaqların cerge süyrer” (Aliylani, 1963, s. 174). *Kötü kadın paçalarını yerde sürükler.*

“Aman kadın çağınlı bolur” (Aliylani, 1963, s. 174). *Kötü kadın huysuz olur.*

“Aman kadın cılamuğu bla qorqutur” (Aliylani, 1963, s. 174). *Kötü kadın gözyaşı ile korkutur.*

“Aman kadın cuvabçı bolur” (Aliylani, 1963, s. 174). *Kötü kadın laf çevirici olur.*

“Aman atın etegin költürüb orutur” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadın eteğini kaldırıp korkutur.*

“Aman atın köbge catar, ünü hapar bla batar” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadın çok yatar, güneşı havadis ile batar.*

“Aman atın arđışçı bolur” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadın bedduacı olur.*

“Aman atın tilçi bolur” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadın dedikoducu olur.*

“Aman atın tiyresi bla cav bolur” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadın yakın çevresiyle düşman olur.*

“Aman atın üyden üyge kirir” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadın evden eve girer.*

“Aman atın zamanında üyüne cıyılmaz” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadın zamanında evine girmez.*

“Aman atını bilgen aşı kak bolur” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadının bildiği yemek kak² olur.*

“Aman atını iynesı baguşda, oymağı uvuşda” (Aliylanı, 1963, s. 175). *Kötü kadının iğnesı çöplükte, yüksüğü kovukta.*

“Aman atını tili cerge ceter” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadının dili yere değer.*

“onağ süymegen tişiruv artın burub olturur” (Aliylanı, 1963, s. 177). *Misafir sevmeyen kadın arkasını dönüp oturur.*

“Aman atın, onağ kelse, sabiylerin tüyer” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadın, misafir gelse çocuklarını döver.*

“Aman tişiruv saruvbekni teşiginden ığarır” (oyçulanı, 2010, s. 32). *Kötü kadın timsahı deliğinden çıkarır.*

“Betsiz tişiruv saruvbekni teşiginden ığarır” (Aliylanı, 1963, s. 175). *Suratsız kadın timsahı deliğinden çıkarır.*

“Tişiruvnu zalimi cılanı teşiginden ığarır” (oyçulanı, 2010, s. 32). *Kadının zalimi yılanı deliğinden çıkarır.*

“Aman erni içi atın tüzetir, aman çatını içi er tüzetmez” (Aliylanı, 1963, s. 175). *Kötü erkeği iyi kadın düzeltir, kötü kadını iyi erkek düzeltmez.*

Atasözlerinde İyi Huylu Olarak Nitelendirilen Kadın

Kadının iyi olarak nitelendirildiği atasözleri vardır. Bu atasözlerinde de öncelikle kadının eş olması göz önünde bulundurulmuştur.

²Yađlı suya un konularak yapılan bir yemek.

“Aman atın suv nkü alır, igi atın cün nkü alır” (Aliylanı, 1963, s. 174). *Kötü kadın su ödünç alır, iyi kadın yün ödünç alır.*

“Aı atın aman erni igi eter, aman atın igi erni ser eter” (oyçulanı, 2010, s. 87). *İyi kadın kötü kocayı adam eder, kötü kadın iyi aşağılık yapar.*

“Aı atın ı atıa sa bolur” (Aliylanı, 1963, s. 175). *İyi kadın kı katıı (hazırlığında) dikkatli olur.*

“Ciger atın erge kü beredi, tulpar at erni tavkel etedi” (oyçulanı, 2010, s. 19). *Hamarat kadın erkeğe güç verir, güçlü at erkeği cesur yapar.*

“İgi atın erni anadı” (oyçulanı, 2010, s. 19). *İyi kadın erkeğin kanadı.*

“İgi atın iyneni iynek eter” (oyçulanı, 2010, s. 32). *İyi kadın ineyi inek eder.*

“Nasib igi atın bla birge keledi” (oyçulanı, 2010, s. 20). *Nasip iyi kadınla birlikte gelir.*

“Oltursa biyçe, tursa arava” (oyçulanı, 2010, s. 20). *Otursa soylu kadın, kalksa hizmetçi.*

“Atlını açısı at tizginde bilinir, çatını açısı üy tizgeninden bilinir” (oyçulanı, 2010, s. 84). *Atlının iyisi sırada bilinir, kadının iyisi ev dizmesinden bilinir.*

Atasözlerinde Güvenilmez Olarak Nitelendirilen Kadın

Kadının güvenilmez olarak nitelendirildii atasözleri bulunmaktadır.

“At bla tiiruva ianma” (Aliylanı, 1963, s. 286). *At ile kadına güvenme.*

“ara tavunu anatınımı iynanayım, ara çatını antınımı iynanayım?” (Aliylanı, 1963, s. 450). *Kara tavuın kanadına mı inanayım, kara kadının yeminine mi inanayım?*

Atasözlerinde Güzel ve irkin Olarak Nitelendirilen Kadın

Atasözlerinde kadın fiziksel olarak güzel ve çirkin olarak nitelenmitir. Bu atasözlerinde de genellikle e olarak seçilecek kadının güzel olması öütlenmitir.

“Aruv bolsa, arara aı; igi bolsa, caara aı” (Aliylanı, 1963, s. 175). *Güzel olsa bakmaya iyi; iyi olsa yaşamaya iyi.*

“Aruv igi, aıllı aı” (Aliylanı, 1963, s. 175). *Güzel iyi, akıllı pekiyi.*

“Aruvnu saylama, igini sayla” (Aliylanı, 1963, s. 175). *Güzeli seçme, iyiyi seç.*

“Aruv atın elge nasıp, eri atın erge nasıp” (Aliylanı, 1963, s. 175). *Güzel kadın halka nasıp, çirkin kadın erkeğe nasıp.*

“atının aruvluğun mahdama, cigerligin mahda” (Aliylanı, 1963, s. 176). *Kadının güzelliğini övme, çalışkanlığını  v.*

“Tengini ęatını tengine kız körünür” (Aliylanı, 1963, s. 177). *Arkadaşın karısı arkadaşa kız görünür.*

“Bek aruv bolub, teli da bolmasın; bek erşi bolub, ağıllı da bolmasın” (Aliylanı, 1963, s. 193). *ok güzel olup da deli olmasın, çok çirkin olup da akıllı da olmasın.*

“Atı aman colęa çıkma, ęatını erşi toyęa ıkma” (Aliylanı, 1963, s. 175). *Atı kötü yola çıkma, eşin çirkin düğüne ıkma.*

“Bıçağını kını çoğ, ęatınını sını oğ” (Aliylanı, 1963, s. 163). *Bıağının kını yok, karısının fiziği (güzel görünüş) yok.*

Atasözlerinde Soylu Olarak Nitelendirilen Kadın

Karaçay-Malkar toplumu farklı tabakalardan meydana gelmiştir. “Başlangıçta Karaçay-Malkar’da üç sosyal tabaka vardı: 1- Biy veya Tavbiy (bey) 2-  zden (Soylu) 3- Kul (köle-serf)

Biy veya Tavbiy adı verilen beyler Karaçay-Malkar halkının siyasi yapısında söz sahibi olan ve halkı yöneten tabakaydı. Özden adı verilen soylular ise kimi zaman ekonomik açıdan biyelerden (beylerden) daha güçlü olsalar bile yönetimde söz sahibi değillerdi ve biyelere bağlıydılar. Kul adı verilen k le tabakası hiç bir özgürlüğe ve maddi varlığa sahip değildi. Bunlar alınıp satılabilirdi. Genellikle komşu Kafkas halklarından esir edilen ya da satın alınan kişilerden oluşurlardı” (Tavkul, 2018, s. 87). Ancak bu sosyal tabakalar zamanla yaşanan sosyo-ekonomik ve siyasi gelişmeler sonucunda farklılaşmıştır.

Atasözlerinde de bu durumun örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Karaçay-Malkar toplumunda beylerin eşlerine ya da kızlara *biye* denmektedir.

“Biy b r , biye tülkü” (Aliylanı, 1963, s. 362). *Bey kurt, prensesi tilki.*

“Eri biyni ęatını biye” (Aliylanı, 1963, s. 363). *Kocası beyin karısı soylu kadın.*

Kadına Toplumun Bakış Açısı ile İlgili Atasözleri

Atasözlerinde Değerli Görülen Kadın

Karaçay-Malkar toplumunda kadına kıymet verilmektedir. Bu da atasözlerine yansımıştır.

“atın tabışlı bolsa, er bereketli bolur” (Aliylanı, 1963, s. 268). *Kadın hünerli olsa er bereketli olur.*

“atınını ęaręıřı ęaņadan  ter” (Aliylanı, 1963, s. 176). *Kadının bedduası tahtadan geçer.*

“Tişiruv bolmağan cerde kıvanç bolmaz” (Aliylanı, 1963, s. 177). *Kadın olmayan yerde sevinç olmaz.*

“Tişiruv erkişini candeti” (Aliylanı, 1963, s. 177). *Kadın erkeğin cenneti.*

“TişirUvsuz iş bolmaz” (Aliylanı, 1963, s. 178). *Kadınsız iş olmaz.*

“Üy etgen da tişiruv, kül etgen da tişiruv” (Aliylanı, 1963, s. 179). *Ev yapan da kadın, kül eden de kadın.*

Atasözlerinde Değersiz Görülen Kadın

Kadının değersiz olarak nitelendirildiği atasözleri genellikle kadın-erkek ilişkisinin konu alındığı atasözleridir.

“Tişiruvğa kıyınlık salğandan ese, ömürü tişiruvnu tüymesin teşmey turayım” (Koyçulanı, 2010, s. 32). *Kadına zorluk çıkarmaktansa ömür boyu kadının düğmesini çözerek durayım.*

“Altın başlı tişiruvdan bağır başlı erkişi artık” (Aliylanı, 1963, s. 171). *Altın başlı kadından bakır başlı erkek fazla.*

“Eşek ulovuñ bolmasın, kıatın nögeriñ bolmasın” (Aliylanı, 1963, s. 458). *Eşek bineğın olmasın, kadın arkadaşın olmasın.*

“Kıatın alsañ, kıoluña balta al” (Aliylanı, 1963, s. 268). *Kadın alsan eline balta al.*

“Kıatın keli başı bla da keñeşedi” (Aliylanı, 1963, s. 149). *Kadın havan tokmağı ile istişare ediyor.*

“Kız elniki, kıatın seniki” (Koyçulanı, 2010, s. 22). *Kız memleketinki, kadın seninki.*

“Tişiruvğa it çabmaz” (Aliylanı, 1963, s. 178). *Kadına köpek saldırmaz.*

“Tişiruvnu aythanına tıñıla da kesiñe tabıça et” (Koyçulanı, 2010, s. 32). *Kadının söylediğini dinle de kendine uygun olduğu gibi yap.*

“Tişiruvnu çaçı uzun da aklı kısha” (Aliylanı, 1963, s. 178). *Kadının saçı uzun da aklı kısa.*

“Kıatınıña sor da aythanın etme” (Aliylanı, 1963, s. 176). *Karına sor da söylediğini yapma.*

“Tişiruvğa tıñıla, erkişige iynan” (Aliylanı, 1963, s. 178). *Kadını dinle, erkeğe inan.*

“Adam tabmağan kıatın börk ağaç bla keñeşe edi” (Aliylanı, 1963, s. 148). *Adam bulamayan kadın şapka kalıbı ile istişare yapıyor.*

“Kıatınıña kıamçını kişiliğın tanıtmasañ Allah’ın tanımaz” (Aliylanı, 1963, s. 176). *Kadına kıamçının yığıtliğini tanıtmasan Allah’ı tanımaz.*

“Kadınını tili ozar, erni  olu ozar” (Aliylanı, 1963, s. 268). *Kadının dili geçer, erkeğın eli geçer.*

“Kanıvga  atın bolma, amanına altın bolma” (Aliylanı, 1963, s. 237). *Kadın kılıkliya kadın olma, kötüye altın olma.*

Sonuç ve Tartışma

“İnsanın olduğu her yerde atasözü de vardır” gibi bir cümle kurmak yanlış olmaz. Geçmiş hakkında bilgi sahibi olmak ve bugünü değerlendirmek için atasözleri başvurulacak ilk ve temel kaynaklardır. Atasözleri sayesinde toplumun hayat algısı, zihin yapısı uzun cümleler yerine tek bir cümleyle  zet halinde ifade edilebilir.

Atasözleri toplumun hafızasıdır. Dünya üzerinde varlığını sürdürmüş ve sürdüren bütün milletlerin atasözleri vardır. Bu atasözleri incelendiğinde birbirleriyle benzerlik göstereceği de bir gerçektir. İnsan, vicdanıyla, sevgisiyle, nefretiyle, sevinciyle, öfkesiyle, kıskan lıklarıyla, umutlarıyla, gücüyle vb. bütün coğrafyalarda aynı insandır. Farklı coğrafyalarda varlıklarını sürdürmeye devam etseler de Türk dünyasındaki atasözlerine bakıldığında da k c k dil bilgisel değişiklikler, kelime farklılıkları dışında aynı tema, aynı düşünce yapısı, aynı kültürel kodla karşılaşılmaktadır.

Atas zlerindeki mesajlarla topluma fayda sağlanması amaçlanmaktadır. Kadın teması da atasözlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Toplumsal hayatta birçok rol ile karışımıza çıkan kadınlar, atasözlerinde de bu rollerle görülmektedir. Örneğin kadın evlenmesiyle birlikte toplumda eş rolünü kazanır.

Karaçay-Malkar toplumunda kadının varlığı ve önemi yadsınamaz bir gerçektir. Toplum tarafından evlenilebilecek nitelikte görülen kadının/genç kızının özellikleri atasözlerinde sıklıkla zikredilmektedir. Düzenli ve iyi bir aile hayatının var olması için kadının güzel, becerikli, akıllı, eşinin isteklerini yerine getiren iyi huylu bir gelin ve ilgili bir anne olması beklenir. Karısı iyi huylu olan erkeğin yaşlanmayacağı, erkeğin gen leşeceği, zenginleşeceği; kadının evin güzelliği olduğu söylenir. Kadının kötü huylu olarak nitelendirildiği çok fazla atasözü de bulunmaktadır. Atasözlerinde kötü huylu kadının dedikoducu olduğu, çok g ld ğu, huysuz olduğu, çok konuştuğu söylenir. Karısı kötü huylu olan erkeğin ise daha hızlı yaşlanacağı, rızkının israf olacağı, yüreğinin ağrılı olduğu atasözlerine konu olmuştur.

Atasözlerinde karısını öven erkeklere toplum tarafından hoş bakmadığı da dile getirilmektedir. Karısını öven erkekler için korkak, akılsız gibi yakıştırmalar yapılmıştır. Erkeğin evlenmek için bir kadın se eceğinde güzel bir kadın seçmek yerine akıllı bir kadın seçmesi  ğ tlenmiştir. Erkeğe güzel bir kadın yerine akıllı

bir kadınla evlenmesi öğütlenmiş olsa bile karısı çirkin bir erkeğin eşini toplum içine sokmaması gerektiği gibi öğütlerde atasözlerinde bulunmaktadır. Sadece kadını kötüleyen, kadının kötü huylu olması durumunda yaşanacak hadiselerden bahseden atasözleri vardır demek doğru olmayacaktır. Bu tarz atasözleri erkekler için de atasözleri söylenmiştir. *İçki içen erkeğin karısının ağlayacağı, karısını taşıyamayan erkeğin karısını sersem edeceği gibi.*

Atasözlerinde eşler arasında geçimin olması için erkeğin kör olması yani olumsuzlukları görmemesi, kadının ise dilsiz olması yani problemler karşısında konuşmaması da nasihat edilmiştir.

Toplumda bir ailenin tam olarak kurulması için kadın ve erkeğin çocuğu olması beklenir. Anne rol modeli ile karşımıza çıkan kadına atasözlerinde kıymet verildiği görülürken çocuğu olmayan kadına hoş bakılmaz hatta hor görülür.

Kocasından ayrılmış dul bir kadının toplum tarafından hoş görülmediği ve çevresinin onunla ilgili dedikodu yapacağı bilgisi de atasözlerinde açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu atasözleri aracılığı ile Karaçay-Malkar toplumunda boşanma olgusunun var olduğu görülmektedir.

Karaçay-Malkar halkında *biyeler*, *özdenler* ve *kullar* isimleriyle adlandırılan sınıflar bulunmaktadır. Toplumundaki sosyal statünün etkisi atasözlerinde de varlığını göstermektedir. Bu sınıflar arasında evlilik yapmak hoş karşılanmamaktadır. Erkek eğer kul sınıfına dâhil bir kadınla evlenirse başının ağrmasına hazır olmalıdır. Soylu bir kadınla evlenmek isteyen kul sınıfına dâhil bir erkeğe ancak kadının dul olması durumunda kadına talip olmaya cesaret edebilir.

Kadın temasının bulunduğu atasözleri incelendiğinde olumlu görüş içeren atasözlerinin kadını aşağılayan, değersiz ve güvenilmez gören atasözlerine kıyasla oldukça az olduğunu görülmektedir. Bu rağmen araştırmacıların Karaçay-Malkar Türklerinin yaşadığı coğrafyada yaptıkları gözlemlerden ve sayısı az olsa da kadın ile ilgili olumlu görüş bildiren atasözlerinden yola çıkılarak Karaçay-Malkar toplumunda kadının değerli ve kıymetli olduğunu ifade edilebilir.

Türk dillerindeki atasözlerinde kadın ile ilgili yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde sonuç bu çalışmada tespit edilen sonuçlardan farklı değildir. Bu araştırmalardan yola çıkılarak görülmektedir ki erkek egemen toplumlarda kadının ikinci planda olması ve genellikle iyi huylu bir ev kadını, iyi huylu bir eş, iyi huylu bir gelin, iyi huylu bir anne olması toplum tarafından beklenmekte ve istenmektedir.

Genç kızlarla ilgili söylenen birçok atasözünde genç kızlar için evlenmenin önemi vurgulanmaktadır. Annesi tarafından övülen genç kızın evlenmeye uygun olmadığı defalarca dile getirilmiştir. Kız çocuğu olanların dikkat etmeleri, kızlarını

serbest bırakmamaları gerektiği ile ilgili atasözleri vardır. Aileler için geç kızın namusu oldukça önemlidir. Kadın ve namus kavramıyla ilgili de birçok atasözü bulunmaktadır. Kızın edepsiz olması ve namusunu kaybetmesi durumunda toplumda kusurlu olduğu düşünülür; onunla evlenilmesi hoş karşılanmaz. Toplum tarafından kusurlu olduğu düşünülen geç kızın kusurunun görülmemesi için ailesinin damat tarafına d r  denilen hediyeler verdikleri atasözlerinde ifade edilir. D r , eyiz değildir. Kız tarafının erkek tarafına verdiği hediyelerdir.

Atasözlerinde evlenilecek kızın güzelliğinden önce akıllı, iyi huylu ve ahlaklı olması gerektiğine dair vurgular vardır. Ancak kötü huylu bir kızın güzelliği için tercih edildiğini dile getiren atasözleri de bulunmaktadır.

Karaçay-Malkar toplumunda gelerin birbirlerini görmesi için düğünler birer aracıdır. Evlenecek yaşa gelen geç bir kızın kendini düğünde göstermesi ve kendisine uygun bir eş bulması için söylenmiş atasözleri vardır. Evliliğin gerçekleşmesi için sadece erkeğin fikrine veya beğenisine göre hareket edilmediği atasözlerinde açıkça görülmektedir. Evlenecek kızın fikri önemlidir. Evlenme yaşına gelen geç kızın fikri alınmadan, isteği olmadan zorla evlendirilmez. Geç kıza onunla evlenmek isteyen aday hakkında ne düşündüğünün sorulması ve bunun sonucunda kızın isteği doğrultusunda karar verilmesi de toplumda kadının önemli olduğunu, fikrine kıymet verildiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra atasözlerinde kadınlar ve kızlar ile ilgili olumsuz nitelermeler, değersiz görüşler de oldukça fazladır. Türkiye Türkçesi atasözlerinde de bulunan “Saçı uzun aklı kısa.” gibi kadını değersiz ve hor gören atasözleri Karaçay-Malkar atasözlerinde de bulunmaktadır. Bu atasözünün yanı sıra Karaçay-Malkar atasözlerinde kadına fikrini sorup kadının söylediğinin yapılmaması  ğ tlenmiştir. Kadını son derece aşağılayan bu atasözü kadına değer veren atasözleri ile de oldukça çelişmektedir. Kızı olanların değerli, kıymetli bir varlığa sahip olduklarını söyleyen atasözleri de vardır; ama aynı zamanda kızı olanların yerildiği, sadakaya uygun olduklarını söyleyen atasözleri de mevcuttur. Kız çocuğunun aile için kıymetli olmadığını ifade eden atasözünde ailelerin kız çocuklarına bakma sebeplerinin alacakları başlık parası olduğu ifade edilmektedir. Kadını küçük gören, güvenilmez olduğunu dile getiren atasözlerinin sayısı oldukça fazladır. Bunun yanı sıra kadının kıymetinden bahseden atasözleri de vardır. Kadınsız bir için olmayacağı, kadınsız yerde sevinç olmayacağı gibi.

Kadına karşı şiddet uygulamakla ilgili atasözlerinde bir net bir ifade yoktur. Hem kadının kamının yiğitliğini tanımazsa Allah’ı bile tanımayacağın söylendiği bir atasözü mevcuttur.

Kadının sosyal hayattaki rolleri içerisinde kıymetli olduğu, değer verildiği rolün anne rolünde olması incelenen bütün atasözlerinde açıkça görülmektedir.

KAYNAKÇA

- 📖 Aksan, D. (2015). Her Yönüyle Dil. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- 📖 Aksoy İ. (2017). Toplumsal ve Siyasal Süreçte Türk Kadını. Yasama Dergisi, 32, 7-20.
- 📖 Aliyılanı Soltan Ç. (1963). Karaçay Nart Sözlü-Çerkesk: Karaçay-Çerkes Kitab İzdatelstvo.
- 📖 Arat, R. R. (1965). Eski Türk Şiiri (No. 45). Türk Tarih Kurumu.
- 📖 -----. (1965). Eski Türk Şiiri. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- 📖 -----. (1985). Kutadgu Bilig II: Çeviri. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- 📖 Atmaca, E. (2013). Kazak Türkçesinde Makal-Meteller ve "Dil" Organ Adıyla Kurulmuş Makallar. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 2(1), 20-48.
- 📖 Aydoğmuş, E. (2018). Karaçay Malkar ve Türkiye Türkçesi Atasözlerinin Karşılaştırılması. ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD), 8(3), 513-524.
- 📖 Caferoğlu, A. (1930). Orhun Abideleri'nde Atalarsözü. Halk Bilgisi Haberleri, 1 (3), 43-46.
- 📖 -----. (1930). Orhun Abidelerinde Atalar Sözü. Halk Bilgisi Haberleri, 1/3 (Aralık).
- 📖 Ercilasun A. B. & Akkoyunlu Z. (2018). Dîvânu Lugâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- 📖 Ersöz, A. G. (2010). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rollerini. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 1(6), 167-182.
- 📖 Gömeç, S.(1997). Kağan ve Katun. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi, 18(29), 81-90.
- 📖 Gürsoy Naskali, E. (1997). Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- 📖 Kaplan, M. (1951). Dede Korkut Kitabında Kadın, Türkiyat Mecmuası, 9, 99-112.
- 📖 Karaman, A. (2016). Uygur Atasözlerinde Kadın (Woman in Uyghur Proverbs), Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, (41), 93-111.

- 📖 Korkmaz, Z. (1992). Gramer Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- 📖 Koy culanı, A. D. (2010). Nart Sözle, Aytıvla,  am Sözle.  ara ayevsk:  ara ay- erkes  ral Universitet.
- 📖 Okray, Z. (2015). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadın İmgesi, LA  Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1), 93-102.
- 📖 Oy, A. (1991). Atasözü, TDV İsl m Ansiklopedisi, c. 4., İstanbul: TDV.
- 📖  zcan, M. F. (2019). Orhun Yazıtlarındaki atasözü ve deyimlerin günümüzdeki karşılıklarına yönelik inceleme, RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (16), 98-105.
- 📖 Pala, İ. (2002). Ansiklopedik Div n Őiri Sözlüğü. İstanbul: Kapı.
- 📖 Sipos, J., ve Tavkul, U. (2018). Karaçay-Malkar Halk Őarkıları: Macar Halk Müziğinin İzinde Kafkasya'ya Bir Seyahat, Ankara: Bengü Yayınları.
- 📖 Smirnova, I. S. (1986). Avoidance and its Gradual Extinction among the Peoples of the North Caucasus. Soviet anthropology and archeology, 25(2), 1-56.
- 📖 Solmaz, E. (2019). Türkmen Atasözlerinde Kadın ve Kadın Algısı, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 19(2), 389-401.
- 📖 Tavkul, U. (1991). Karaçay-Malkar Toplumunda Sosyal Yapı ve DeđiŐme. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- 📖 ----- (2001), Karaçay- Malkar Atasözleri. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- 📖 ----- (2007). Kafkasya Gerçeği. İstanbul: Selenge.
- 📖 Yalım, S. (1986), Karaçay- Balkar Türklerinde Atasözleri. Türk Kültürü Araştırmaları, Phil. Dr. Hamit Zübeyr KOŐAY'ın H tirasına Armağan, Yıl XXIV/ 7, s.221- 227.